

Cite: Holovko, Liliia, & Holovko, Tamila (2023). Volonterska diialnist yak faktor rezylentnosti ta naroshchuvannia sotsialnoho kapitalu v hromadakh (na prykladi odnii z hromad Kyivskoi oblasti) [Volunteer Activity as a Factor of Resiliency and Building up Social Capital in Communities (on the Example of One of the Communities of Kyiv Region)]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika - Demography and Social Economy*, 4 (54), 38-54. <https://doi.org/10.15407/dse2023.04.038>

<https://doi.org/10.15407/dse2023.04.038>

УДК 314/316:061.2

JEL Classification: J19, L31

ЛІЛІЯ ГОЛОВКО, канд. екон. наук, старш. наук. співроб., старш. наук. співроб.

Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України
01032, Україна, м. Київ, бул. Т. Шевченка, 60

E-mail: holovko_lilia@ukr.net

ORCID: 0000-0002-3372-764X

ТАМІЛА ГОЛОВКО, магістр

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
02000, Україна, м. Київ, вул. Пирогова, 9

E-mail: holovko_tamila@ukr.net

ORCID:0009-0005-6802-779X

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ТА НАРОЩУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В ГРОМАДАХ (на прикладі однієї з громад Київської області)

Актуальність статті зумовлена визначенням аспектів резильєнтності громад у воєнний період. З моменту повномасштабного вторгнення російських військ підвищилась волонтерська діяльність у громадах України. Зростання народного супротиву стало однією із причин створення нових волонтерських угруповань, посилення діяльності благодійних структур неформального сектору. Зміна мотиваційних рис активної частини населення громад деокупованих територій сприяла масовості волонтерства та ініціативності створення і надання різноманітних волонтерських послуг. Метою даної статті є дослідження особливостей формування соціальної згуртованості, резильєнтності та нарощування соціального капіталу в контексті діяльності

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Стаття опублікована за умовами відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

© Publisher PH «Akademperiodyka» of the NAS of Ukraine, 2023. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

волонтерського угруповання громади. Новизною є представлення й аналіз результатів анкетного опитування волонтерської групи однієї із громад Київської області. Проаналізовано результати опитування, які стали підґрунтям для визначення резильєнтності та можливостей нарощування соціального капіталу в Немішаївській селищній територіальній громаді. Опитування проводилось у кінці січня — на початку лютого 2023 р., у ньому взяли участь 63 респонденти. Обґрунтовано причини створення угруповання, визначено його значимість у згуртуванні населення, формуванні довіри до волонтерських структур завдяки системності подання прозорої звітності та наявності постійного зворотного зв'язку з окремими підрозділами ЗСУ, яким надається безпосередня допомога волонтерами групи. Зокрема: плетіння маскувальних сіток, виготовлення харчових наборів швидкого приготування, пошиття маскувальних костюмів, виготовлення бліндажних свічок та мініпічок, збір донатів на закупівлю पोшаляховиків, медикаментів та засобів гігієни тощо. Визначені особливості діяльності групи з моменту її створення в червні 2022 р. по сьогодні. Акцентована увага на використанні наявних та формуванні нових ресурсів соціального капіталу громади, значимості логістичних ланцюгів, соціальних зв'язків між структурами неформального сектору як Немішаївської громади, так і за її межами. Визначено ймовірні причини зниження волонтерської активності в угрупованні та запропоновані напрями удосконалення діяльності волонтерської групи, що сприятимуть посиленню її резильєнтності, зростанню волонтерської активності. Сформовані висновки щодо ефективності роботи групи, запропоновані нові підходи та можливості удосконалення організаційної складової за рахунок підвищення професійного рівня волонтерського менеджменту та переходу до інституційної форми. На підвищення рівня активності волонтерської діяльності в громаді мають вплив трансформаційні зміни щодо більшого залучення молоді, що водночас сприяє підсиленню процесу їх соціальної інтеграції. Натомість наявність стресостійких структур неформального сектору в громадах з їх потужним соціальним капіталом є одним із вагомих пріоритетів у підвищенні спроможності територіальних громад, формуванні простору суспільної довіри та швидкої відбудови України у післявоєнний період.

Ключові слова: волонтерська група, волонтерська діяльність, резильєнтність, соціальний капітал, згуртованість, довіра, допомога, громада.

Постановка проблеми, актуальність обраної теми. В Україні еволюція волонтерської діяльності має чітко виражені періоди активності: 2014—2015 рр., 2019—2021 рр. та від 2022 р. і до сьогодні. Кожен з них має своєрідні передумови та чинники: Революція гідності, АТО, ООС на сході країни; Covid-19; повномасштабне вторгнення російських військ на територію України, зростання кількості ВПО.

Упродовж означених періодів спільними ознаками волонтерської діяльності є зміцнення локальних соціальних зв'язків, нарощування соціального капіталу, поширення масовості волонтерства та мобільності населення, посилення згуртованості, зростання кількісних параметрів неформального сектору, розширення диверсифікації діяльності благодійних та волонтерських структур, підвищення їх інституційної спроможності, зростання резильєнтності на місцевому і національному рівні.

У жодній країні світу не було зафіксовано такого стрімкого розвитку волонтерської діяльності як в Україні. У рейтингу за *World Giving Index* у

2010 р. Україна займала лише 150 місце (всього 5 % населення було залучено до волонтерської роботи). З 2020 р. сформувались тенденції до зростання благодійної активності українського суспільства. У 2021 р., за даними CAF, 43 % населення України було охоплено різними видами благодійної діяльності, що дало змогу здобути 20 місце у загальному рейтингу. Таким чином порівняно з 2019 р. Україна піднялась на 81 позицію і підвищила свою благодійну активність майже удвічі [1].

Та вже упродовж наступних трьох років Україна піднялась на 91 позицію і у 2021 р. стала єдиною європейською країною, яка увійшла у топ-10 за рівнем благодійності. Основними аспектами, що формують рейтинг благодійності, є: допомога незнайомцям; пожертви грошей на благодійність; волонтерство. У 2021 р. в Україні майже половина (49 %) населення займалася благодійністю, понад 70 — допомагали незнайомцям, значна частина (47 %) донатили, а чверть (24 %) — волонтерили.

Стрімкий розвиток волонтерства — індикатор розвитку громадянського суспільства, його резильєнтності, важливу роль у формуванні якої відіграють волонтерські об'єднання у територіальних громадах відповідного регіону.

Трансформація змін суспільних зв'язків з вертикальних на горизонтальні сприяє нарощуванню внутрішнього потенціалу, соціального капіталу громади, формує домінуючу складову громадської активності, ініціативності завдяки зростанню кількості волонтерських структур, їхньої масовості, адресності та логістичної спрямованості. Однак волонтерська діяльність у громаді потребує підвищення мобільності населення, його постійного мотиваційного заохочення, пріоритетності та перспективності використання внутрішніх ресурсів того чи іншого об'єднання з посиленням резильєнтності громад, розширення можливостей використання людського та соціального капіталу для відбудови країни у післявоєнний час. Тому значущим є дослідження діяльності, визначення можливостей, напрямів покращення організаційної складової, використання ресурсного потенціалу волонтерських структур відповідної громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування соціального капіталу та його трансформацію під впливом воєнного стану в Україні вивчають фахівці Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України: Е. Лібанова (E. Libanova), О. Позняк (O. Pozniak), О. Цимбал (O. Tsybal), Т. Заяць (T. Zaiats), Г. Краєвська (G. Kraiev-ska), В. Звонар (V. Zvonar) [2—4].

О. Панькова (O. Pankova), О. Касперович (O. Kasperovych), О. Іщенко (O. Ishchenko) досліджували волонтерський рух 2014—2015 рр., динаміку розвитку його соціальних ресурсів, основні мотиви участі у волонтерській діяльності, розробили угруповання проблем за десятьма напрямками та визначили перспективи розвитку волонтерських структур, відмітивши необхідність поширення практик входження волонтерів до державних

структур, що сприятиме комунікації й координації зусиль різних груп та організацій волонтерів [5]. Особливості функціонування волонтерства в Україні в умовах зовнішньої агресії, його зарубіжний досвід вивчали фахівці Інституту стратегічних досліджень Д. Горелов (D. Gorelov), О. Корнієвський (O. Korniievskiy) [6]. І. Івженко (I. Ivzhenko) досліджував передумови виникнення волонтерських угруповань, створених за дифузійним принципом із колегіальною функцією, обґрунтував ефект синергії та його вплив на появу нових джерел розвитку в їхній діяльності та значущість співпраці з органами влади щодо соціальної підтримки незахищених категорій населення [7]. Л. Головка (L. Holovko) та В. Звонар (V. Zvonar) вивчали особливості надання соціальних послуг ВПО, завдяки консолідації зусиль місцевих органів влади, структур неформального сектору, бізнесу на прикладі окремих територіальних громад Волинської та Вінницької областей [8]. О. Макарова (O. Makarova) та Д. Дутка (D. Dutka) досліджували сучасні аспекти волонтерського руху в Німеччині, акцентували увагу на досвіді надання волонтерських послуг вразливим групам населення, зокрема українським біженцям; можливості адаптації такого досвіду у роботі вітчизняних громадських організацій з метою підвищення ефективності їх діяльності та масштабування досвіду через розширення спеціалізації, підвищення професійного рівня тощо [9].

Особливості створення, аналіз та оцінку послуг, наданих українським біженцям волонтерами Карітасу та інших структур неформального сектору (благодійних організацій, волонтерських угруповань, асоціацій, зокрема «MIST-IL PONTE») у італійському м. Губбіо, вивчали Л. Головка (L. Holovko) та Л. Королик-Бойко (L. Korolyk-Boyko) [10].

Мета статті — дослідити особливості формування соціальної згуртованості, резильєнтності та нарощування соціального капіталу в контексті діяльності волонтерського угруповання Немішаївської громади.

Новизна. Новизною є представлення й аналіз результатів анкетного опитування волонтерської групи Немішаївської громади Київської області.

Методи дослідження. Методологія дослідження ґрунтується на застосуванні таких методів: опитування *face to face*, аналізу, синтезу, узагальнення. Дослідження проведене у три етапи. На першому — розроблено інструментарій опитування з врахуванням результатів діяльності волонтерської групи «Немішаївські бджілки». На другому етапі здійснено опитування членів волонтерської групи у Немішаївській селищній територіальній громаді Бучанського району Київської області. На третьому етапі — узагальнення та аналіз отриманих результатів.

Виклад основного матеріалу. З початком повномасштабного вторгнення російських військ на територію України характерною особливістю становлення громадянського суспільства стало нарощування кількісних параметрів неформального сектору. В умовах воєнного стану спостері-

гається зростання значної кількості благодійних та волонтерських об'єднань. Найбільш потужна хвиля формування соціальних інститутів відбулась у перші місяці після 24 лютого 2022 р. Основним фактором є народна протидія агресору.

Масовий характер громадської активності сприяє створенню волонтерських угруповань, об'єднань в окремих населених пунктах, громадах областей, де не ведуться активні бойові дії. Найбільша активність об'єднання населення спостерігалась на деокупованих територіях упродовж 2022 р. У контексті діяльності неформального сектору активізувалась діяльність благодійної сфери у західному регіоні України. У центральному регіоні посилювався волонтерський рух, який з процесом деокупації трансформувалася у створення волонтерських об'єднань та угруповань, соціально згуртованість в яких не залежить від юридичної форми наявних.

З 24 лютого 2022 р. третина українців, або 39 % від числа благодійників займалися волонтерством. Порівняно з 2021 р. частка осіб, які долучилися до волонтерства, лише упродовж перших місяців повномасштабного вторгнення, зокрема березень—червень, зросла у більш ніж п'ять разів. Згодом волонтерська ініціативність дещо знизилась серед молоді та осіб середнього віку, населення центральних і західних областей. У серпні лише 16 % волонтерів (або 5,4 % від усіх мешканців країни) продовжували працювати так само інтенсивно, як і на початку війни [11].

За даними Державної податкової служби України, станом на початок 2023 р. загальна кількість зареєстрованих волонтерів сягала понад 2,6 тис. осіб, з них упродовж лише 2022 р. зареєструвалось 2 383 особи, що у 8,4 рази більше ніж за 2014—2021 рр., оскільки до початку повномасштабного вторгнення російських військ зареєстрованих волонтерів було лише 320 осіб. Найбільше зареєстрованих зафіксовано у грудні 2022 р. — 1653 особи, тобто близько 70 % від загальної кількості [12].

Основною метою формування волонтерських угруповань є підтримка армії, ВПО. Хоча є певні особливості створення нових структур неформального сектору, це передусім стосується регіональних / локальних відмінностей та прояву людського фактору, формування соціологічного клімату в колективі.

Протидія гібридним загрозам / глобальним викликам мобілізувала населення громад деокупованих територій Київської області до волонтерської активності. Після звільнення області, зокрема населених пунктів Бучанського району, в кінці березня — на початку квітня 2022 р., почали повертатись ВПО, яким вдалося виїхати у більш безпечні регіони країни. Із поверненням населення в громадах почав більш активно відновлюватись волонтерський рух, активізувалась благодійна діяльність.

Зокрема, нові структури неформального сектору з'явилися у Немішаївській ОТГ. Одним із таких об'єднань є волонтерська група «Немішаївські

Рис. 1. Волонтерська активність з моменту створення групи, %

Джерело: дані опитування.

бджілки», що створена 22 червня 2022 р. і функціонує до сьогодні. У соціальній мережі *Facebook* до сторінки групи долучились понад 700 учасників. Основною метою діяльності групи є допомога армії, зокрема підрозділам ЗСУ, військовим госпіталям, ВПО в громаді. Адресна спрямованість надання послуг дозволяє забезпечувати потреби захисників за можливостями волонтерів. Основними видами допомоги є: плетіння маскувальних сіток, пошиття маскувальних костюмів, виготовлення харчових наборів швидкого приготування, різноманітних смаколиків, випічки, бліндажних свічок, переносних мініпічок тощо.

Спільна мета згуртовує населення громади, сприяє поширенню масового характеру волонтерської діяльності. Налагоджена співпраця з місцевим будинком культури надає можливості для забезпечення умов створення волонтерських послуг. Зокрема, це встановлення каркасів для плетіння маскувальних сіток, надання місця для збору благодійної допомоги від місцевого населення. Водночас поява волонтерського угруповання стала можливістю створення нових робочих місць для ВПО, котрі займаються суспільно корисною працею. Завдяки співпраці з Бородянським відділом Бучанської філії Київського обласного центру зайнятості до плетіння маскувальних сіток долучились як тимчасово безробітні місцеві мешканці, так і ВПО.

У кінці січня — на початку лютого 2023 р. розроблено і проведено опитування членів волонтерської групи з метою оцінки її діяльності, визначення соціальної згуртованості, громадської активності та залучення до волонтерства більшої кількості верств населення у Немішаївській громаді і за її межами. Значимості набуває визначеність, змістовність і структурованість питань, доцільність і важливість отриманих результатів для визначення стресостійких чинників соціальної згуртованості, нарощування та використання соціального капіталу для покращення розвитку громади з можливістю розбудови міжнародної співпраці.

В опитуванні взяли участь 63 активні учасники волонтерської групи, переважно жінки. Основна частина (33,3 %) долучились до діяльності з моменту створення групи; 19,0 — за тиждень після створення; 6,3 — за місяць;

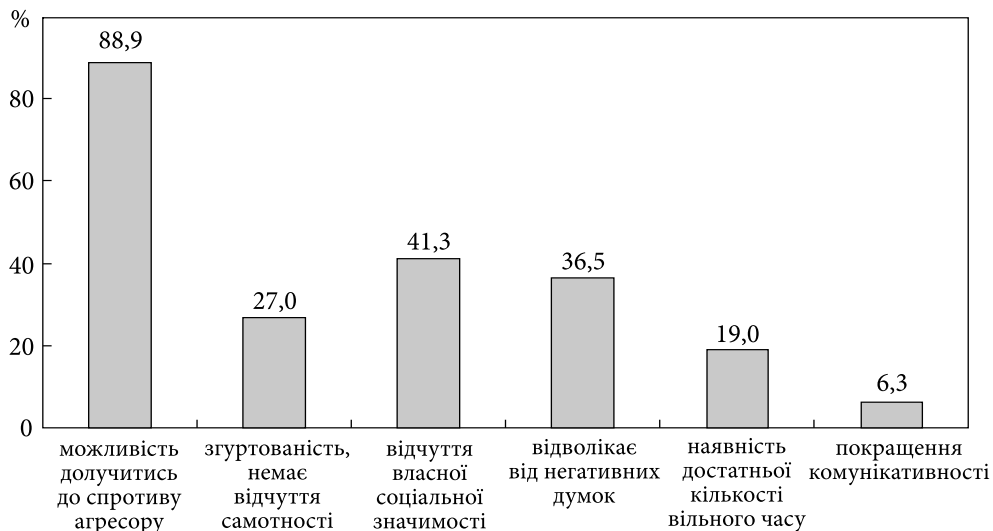

Рис. 2. Причини залучення до волонтерської діяльності, %
Джерело: дані опитування.

11,1 % — 2—3 тижні тому (рис. 1). Слід підкреслити, що з учасників групи до 24 лютого волонтерили лише 30,2 %, а 69,8 % не займались волонтерською діяльністю.

Варто зазначити, що ініціатори створення групи уже мали досвід волонтерської діяльності, оскільки волонтерять з 2014 р. На підтримку їхньої ініціативи щодо створення волонтерської групи вагоме значення мала зміна цінностей, мотивації, зростання довіри населення громади і почуття громадського обов'язку, можливість допомогти у боротьбі з агресором. Водночас волонтерська діяльність сприяє відновленню фізіологічного стану організму після посттравматичної депресії, зумовленої перебуванням на окупованій території, втратою рідних чи друзів, відчуттям необхідності позитивних змін у суспільному розвитку громади.

Для визначення причин, через які члени групи займаються волонтерською діяльністю, в анкеті запропоновано 10 варіантів відповідей, з яких респонденти могли вибрати декілька. Так із 63 опитаних 88,9 % розглядають волонтерство як можливість долучитись до спільної протидії агресору; 27,0 вважають, що такий вид діяльності згуртовує, усуває відчуття самотності; 41,3 відчувають власну соціальну значимість; 36,5 це відволікає від негативних думок; 19,0 волонтерять через наявність достатньої кількості вільного часу; 6,3 % покращують комунікацію (рис. 2). Ключовим аспектом у здійсненні вибору щодо заняття волонтерською діяльністю для окремих громадян стало перебування на окупованій території більше 30 днів, та можливість допомогти рідним, знайомим, які служать в окремих підрозділах ЗСУ.

Рис. 3. Вікова структура волонтерського угруповання, %
Джерело: дані опитування.

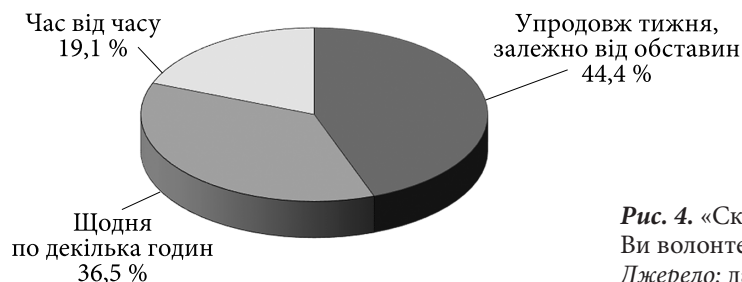
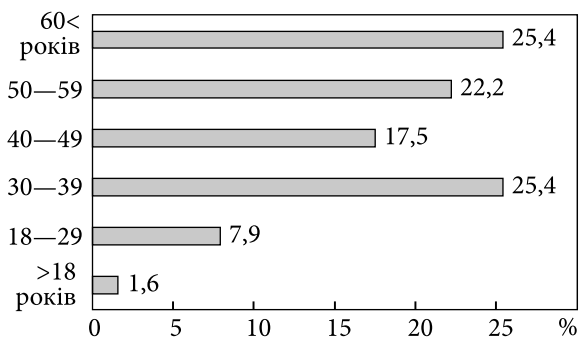

Рис. 4. «Скільки днів на тиждень Ви волонтерите?»
Джерело: дані опитування.

Для осіб пенсійного віку, які на момент опитування становили чверть угруповання (рис. 3), діяльність у колективі сприяє збереженню комунікативних здібностей, надає відчуття значимості через передачу життєвого та професійного досвіду. І водночас, як і в інших волонтерів, наявність можливості долучитись до спільної праці у досягненні єдиної мети. Саме тому на другому місці серед причин, що спонукали займатись волонтерством, респонденти визначили відчуття власної соціальної значимості (41,3 %).

Більшість з членів групи — жінки старше 65 років, деякі з них проживають самі. Негативний вплив тривалого періоду війни, тривожність за рідних та близьких, які перебувають у зоні активних бойових дій, означили вибір ще однієї причини — заняття волонтерською діяльністю відволікає від негативних думок (36,5 %).

Сформований соціальний капітал, згуртованість, наявність зворотного зв'язку із підрозділами ЗСУ, яким надається допомога, систематична прозора звітність координатора групи про надходження та розподіл донатів, мотивує учасників групи, сприяє їх активній діяльності виходячи з можливостей та наявності вільного часу. Зокрема, упродовж тижня 44,4 % респондентів волонтерять залежно від обставин, виду волонтерської допомоги, постійної трудової зайнятості; 36,5 % це роблять щодня (деякі — 5—6 днів; інші — 2—3 дні) (рис. 4).

В основному особи працездатного віку волонтерять залежно від наявності вільного часу. Інші члени волонтерської групи, не маючи змоги

займатись постійно одним видом надання волонтерських послуг, змінюють напрям діяльності, в більшості випадків донатять на ЗСУ, підтримують благодійні акції, заходи, беруть участь в їх організації та проведенні.

Активність волонтерської діяльності в громаді визначається також і тим фактором, що ініціативні мешканці на громадських засадах, у вихідні дні організують інтелектуальні, пізнавальні, розвиваючі, культурно-розважальні заходи, зокрема для дітей молодшого та середнього шкільного віку. Такі заходи є значущими для розвитку нових компетентностей, вмінь та навичок, роботи в команді, відповідальності у прийнятті рішень, формування резильєнтності підлітків. Особливо вони важливі для дітей середнього шкільного віку, котрі тривалий час були обмежені у спілкуванні зі своїми ровесниками через формат навчання у режимі онлайн, внаслідок пандемії *Covid-19*; виїзду з постійного місця проживання внаслідок ведення активних бойових дій на території Бучанського району, де знаходиться громада. Обмеженість у живому спілкуванні зменшує рівень соціалізації підлітків і може ставати бар'єром соціологічної інтеграції у їхньому подальшому психофізіологічному розвитку. Місцем проведення заходів (як відносно безпечного місця) є публічна бібліотека смт Немішаєвого. Використання приміщення бібліотеки у новому форматі, популяризації її серед дітей середнього шкільного віку надає закладу більшої престижності серед інших публічних просторів громади.

Масовості волонтерства громади сприяє наявність інших структур неформального сектору, зокрема: волонтерське угруповання «Сітки Перемоги» (смт Немішаєве), об'єднання волонтерів «Миру всім» (смт Клавдієве). Вагомим фактором у волонтерській діяльності є співпраця волонтерських структур як у самій громаді, так і за її межами, із структурами неформального сектору інших громад. Постійна співпраця волонтерської групи «Немішаївські бджілки», скоординованість діяльності, висока мотивація, налагодженість логістичних зв'язків з волонтерами благодійної організації «Благодійний фонд "Свобода України"» (м. Ірпінь), благодійним фондом «Ірпінське волонтерське об'єднання "Незламні серця"» (м. Ірпінь), волонтерською групою «Демидівські Берегині» (с. Демидів) сприяє задоволенню потреб захисників, наданню повноцінної допомоги окремим підрозділам ЗСУ, зокрема до місць активних бойових дій за короткий проміжок часу.

Станом на 21 червня 2023 р. волонтери групи «Немішаївські бджілки», сплели близько 500 маскувальних сіток, що становить 15 тис. м², виготовили понад 3 тис. харчових наборів швидкого приготування, більше 4 тис. сніданків і перекусів, 8 тис. солодких батончиків, понад тисячу бліндажних свічок та пошили стільки ж маскувальних костюмів тощо.

Для визначення пропозицій щодо покращення діяльності та ефективності групи був запропонований множинний вибір переліку основних змін,

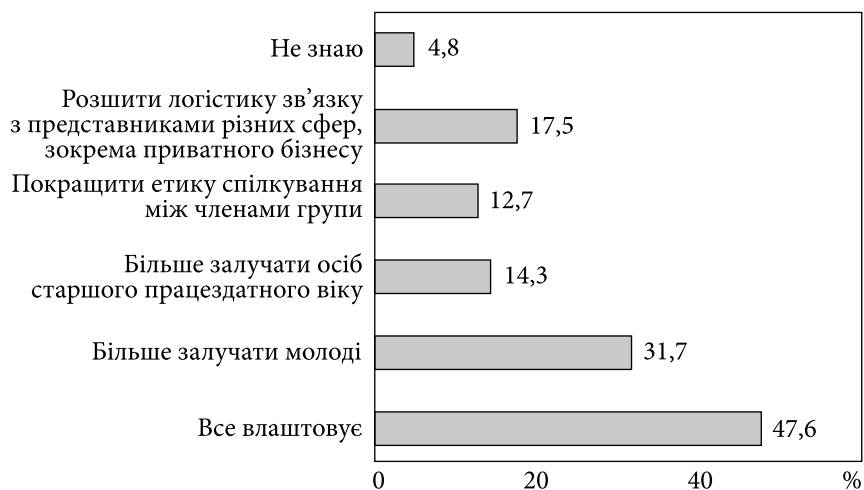

Рис. 5. «Що б Ви змінили в організації роботи волонтерської групи «Немішаївські бджілки»?»

Джерело: дані опитування.

які можна внести в організацію роботи. Так 32,0 % волонтерів вважають, що потрібно більше залучати молоді до волонтерської діяльності; 17,5 — розширити логістику зв'язку з представниками різних сфер; майже 13,0 переконані, що варто покращити етику спілкування між членами групи; а майже половину (47,6 % респондентів) усе влаштовує (рис. 5).

Щодо підтримки волонтерської діяльності в громаді зі сторони місцевої влади думки розділились. Більш активні волонтери 34,9 % вважають, що місцева влада робить недостатньо; 30,2 — не знають, чи місцева влада допомагає; 27,0 вважають, що вона нічого не робить; лише 7,9 % думають, що адміністрація громади постійно підтримує волонтерську діяльність (рис. 6).

Основними способами популяризації та залучення до волонтерської діяльності є поширення інформації про діяльність угруповання через друзів, знайомих, так чинять 55 осіб (87,3 %), через соцмережі долучають населення громади до волонтерської діяльності 37 осіб (58,7 %), окремі члени угруповання беруть участь в організації публічних заходів: 4 особи (6,3 %), цим самим заохочуючи всіх бажаючих доєднатись. Систематична організація благодійних заходів у громаді зі сторони як членів угруповання, так і представників сфери культури дозволяє отримувати донати на закупівлю насамперед матеріалу для виготовлення маскувальних сіток, які є надзвичайно затребуваними у зоні бойових дій.

Активну благодійну позицію населення громади проявляє, здійснюючи донати, беручи участь у різних соціальних проектах чи благодійних акціях не лише у підтримку діяльності волонтерської групи «Немішаївські

Рис. 6. «Як місцева влада сприяє волонтерській діяльності у Вашій громаді?»
Джерело: дані опитування.

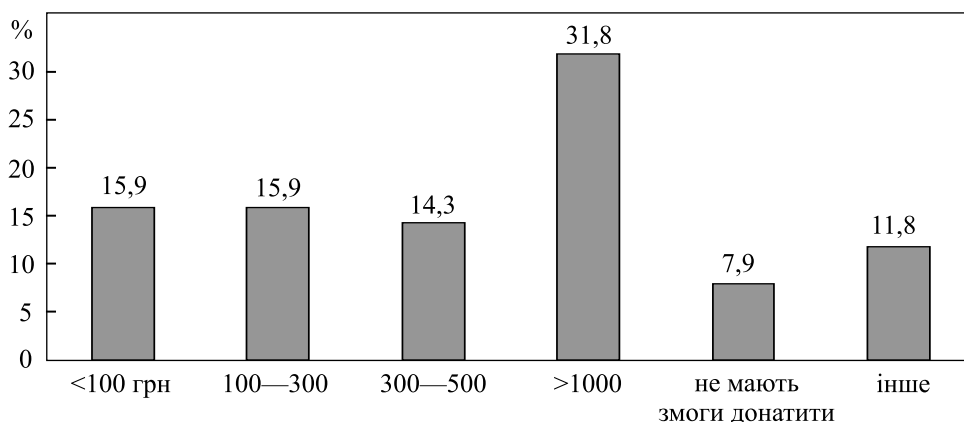

Рис. 7. «Яку суму коштів Ви віддаєте на благодійність у середньому на місяць, окрім донатів для ВГ "Немішаївські бджілки"?»
Джерело: дані опитування.

бджілки», а й за межами громади. Середня сума відшкодувань на благодійність кожного волонтера угруповання становить до 500 грн, з них: 15,9 % членів групи донатять до 100 грн у середньому за місяць, 15,9 — до 300 грн, 14,3 — 300—500 грн; 30,2 — понад 1000 грн, а 7,9 % — не мають змоги донатити (рис. 7).

На момент опитування респонденти зазначили, що найбільше у діяльності групи їм подобається позитивний мікроклімат у колективі, це можна пояснити тим, що більшість знали одне одного раніше, навчались в одному класі чи працюють разом, є родичами чи мають міцні соціальні зв'язки. Певній категорії опитаних імпонує систематичність та прозорість надання звітної інформації зі сторони координатора групи. Водночас

наявність постійного зворотного зв'язку є вагомим чинником мотивації діяльності. Щодо довіри, як одного із вагомих критеріїв оцінки діяльності групи, то 82,5 % респондентів оцінили її рівень на «відмінно» за п'ятибальною шкалою, а 17,5 % — «добре».

Однак не завжди рівень активності волонтерської діяльності є стабільним. Окремими причинами зниження активності ймовірно можуть бути:

- емоційне вигорання;
- зміна місця чи режиму роботи постійних членів групи, що зменшує тривалість їх вільного часу;
- несформованість усталених комунікативних традицій в колективі чи зміна започаткованих;
- недостатність інструментів професійного волонтерського менеджменту;
- збільшення кількості волонтерів, які займаються оплачуваною суспільно корисною працею;
- тривалий воєнний стан у країні;
- прояв посттравматичних симптомів;
- невирішеність певних непорозумінь у колективі;
- перехід членів групи в інші волонтерські угруповання або благодійні об'єднання.

Основними напрямками підвищення резильєнтності та волонтерської активності у волонтерській групі є: покращення умов комфортного соціального клімату, формування стійкого соціального інституту з усталеними традиціями діяльності, створення ініціативних підгруп та розподіл чітких обов'язків між ними, а не окремими особами, які виконують усю і координаторську, і організаційну роботу, використання професійного менеджменту та компетентнісного підходу, покращення культури та етики спілкування.

Для удосконалення управління волонтерською групою доцільним є використання інноваційних підходів. Зокрема «SAFe (scaled agile framework) — т. зв. масштабований agile, призначений для великих команд зі значною кількістю різнопрофільних учасників. Такі команди для благодійних чи волонтерських проектів могли б поєднувати і зусилля приватних благодійників, і досвід різноманітних фондів та організацій, і консультативну участь представників владних інституцій» [13]. Використання цієї методології управління зосереджено на гнучкості та постійному вдосконаленні процесів діяльності, забезпечуючи ефективну співпрацю між членами угруповання та партнерами, іншими волонтерськими структурами.

Значущу роль у розвитку неформального сектору громади відіграє залучення молоді до волонтерської діяльності. Молодь активно доєднується до волонтерства завдяки діяльності молодіжних рад, які стали фундаментом для створення волонтерських штабів, осередків, ініціатив, благодійних

рахунків у відповідній громаді, сприяючи формуванню позитивних тенденцій до зростання кількості волонтерів. Прогресивним прикладом є діяльність молодіжного конгресу Зборівської ОТГ Тернопільської області. Активність молоді підвищилась із відкриттям Медіацентру, на базі якого проводять тренінги, розширилась мережа гуртків для різних вікових груп. З метою популяризації молодіжної діяльності і заохочення різних ініціатив інвесторів створюються медіапродукти.

Мотивуючим чинником посилення волонтерської діяльності стала перемога Молодіжного конгресу в конкурсі від Програми «U-LEAD з Європою». Реалізація соціального проєкту «Збільшення соціальної відповідальності молоді у Зборівській громаді» сприяло створенню 5 ініціативних команд волонтерів з метою роботи з різновіковими категоріями населення, зокрема дітьми, пенсіонерами, медиками, мешканцями та малозабезпеченими сім'ями.

Результатом діяльності ініціативних груп став проєкт програми «Розвиток волонтерської діяльності серед молоді Зборівської громади на 2021—2024 рр.» загальним бюджетом 200 тис. грн, реалізація якого поширює культуру молодіжного волонтерства, розвиток нових компетентностей, проєктного менеджменту та медіаграмотності.

Основними чинниками зростання молодіжного осередку в громаді є: активність молоді, значуща підтримка місцевої влади та програми міжнародно-технічної підтримки. *Ключовим аспектом* є соціальна згуртованість, комунікативність, використання соцмереж, розширення нових зв'язків і партнерських відносин, зростання рівня довіри до молоді. Це стало підґрунтям для створення бази перевізників з інших країн для пришвидшення задоволення військових потреб, зростання обсягу фінансової допомоги за рахунок донатів. Постійні надходження коштів сприяють реалізації «екстремальних» зборів необхідних речей для забезпечення потреб цивільного населення маломобільних груп, ВПО та підрозділів ЗСУ.

Із зростанням обсягу робіт, джерел фінансування, Молодіжний конгрес створив та зареєстрував Благодійний фонд «Сила дії та молоді» (м. Зборів), до якого увійшли члени молодіжної ради, представники малого бізнесу громади. Створення фонду сприяло масовості волонтерського руху в громаді [14].

На перспективу: зростання ефективності волонтерської діяльності в громаді можливе через трансформаційні зміни щодо створення структурованої інституційної форми, підґрунтям якої є: згуртованість, довіра, масовість, міцні соціальні зв'язки, сформований соціальний капітал; ініціативне населення, що займається волонтерською діяльністю без оплати, а з почуттям громадського обов'язку і необхідності підвищити престижність громади; внутрішні ресурси потенціалу волонтерської групи; підвищення рівня залучення представників малого та середнього бізнесу, локальної

влади та інвесторів, співпраця з міжнародними провідними структурами неформального сектору.

Висновки. Перевагами волонтерської діяльності у наш час, на відміну від 2014—2015 рр., є: зростання ініціативності, масовості, трансформації мотиваційних змін участі різновікових категорій населення; посилення адресності надання допомоги підрозділам ЗСУ; диверсифікація послуг для забезпечення локальних потреб захисників; наявність прямого зворотного зв'язку.

Тенденції до зростання волонтерської діяльності у громадах спостерігались у перші 6 місяців повномасштабного вторгнення з незначними їх зниженнями до початку 2023 р. Поява нових структур неформального сектору у Бучанському районі Київської області певною мірою пов'язана із деокупацією території. Вмотивованість населення протидіяти агресору згуртувала мешканців громад, зросла активність, ініціативність і почуття громадського обов'язку серед всіх вікових категорій. Почуття емпатичності серед місцевого населення до ВПО сприяло їхній швидкій соціальній інтеграції в громаді.

Одним із провідних волонтерських угруповань у Немішаївській громаді стала волонтерська група «Немішаївські бджілки». Практично на піку волонтерської активності було здійснено опитування членів групи, результати якого показали формування волонтерської діяльності, чинники резильєнтності і ймовірні причини зменшення волонтерської активності. Хоча не всі члени групи взяли участь в опитуванні, а лише їх активна частина, зазначені вище тенденції відповідають дійсності.

На основі проведеного аналізу варто відмітити, що інструменти залучення населення до волонтерства є недостатньо дієвими та професійними. Потребує удосконалення злагоженість використання різноманітних підходів волонтерської діяльності, зокрема людиноцентричний, синергетичний, професійного менеджменту, системний.

Необхідним є напрацювання плану залучення волонтерів, особливо молоді, завдяки системній діяльності оновленого активу групи, чи формуванню та дієвості структурних елементів з розподілом обов'язків та зростанням відповідальності між ініціативними членами угруповання. Посиленню резильєнтності сприяють заходи розробки і реалізації соціальних проєктів з можливістю використання внутрішніх ресурсів кожного з волонтерів групи, нарощуванню соціального капіталу, згуртованості та довіри в громаді; трансформації волонтерської групи у потужну організацію. Зі свого боку стресостійке волонтерське угруповання є простором суспільної довіри та вагомим резильєнтним критерієм громади у процесі післявоєнної відбудови України.

ЛІТЕРАТУРА

1. CAF World Giving Index. URL: <https://www.cafonline.org/about-us/publications/2021-publications/caf-world-giving-index-2021> (дата звернення: 15.02.2023).
2. Лібанова Е., Позняк О., Цимбал О. Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Демографія та соціальна економіка*. 2022. № 48(2). С. 37—57. <https://doi.org/10.15407/dse2022.02.037>
3. Заяць Т. А., Краєвська Г. О. Розвиток соціального капіталу територіальних громад в Україні. *Економіка України*. 2020. № 12. URL: http://economyukr.org.ua/?page_id=723&lang=uk&aid=435 (дата звернення: 16.05.2023).
4. Звонар В. П. Джерела та принципи розвитку соціального капіталу. *Економіка України*. 2021. № 1. С. 24—39. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.01.024>
5. Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. *Український соціум*. 2016. № 2. С. 25—40.
6. Горелов Д. М., Корнієвський О. А. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: аналітична доповідь. К.: НІСД, 2015. 36 с.
7. Івженко І. Б. Практичний аспект формування взаємодії систем органів місцевого самоврядування з волонтерськими рухами в процесі реалізації соціальної роботи. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2018. Т. 29 (68). № 1. С. 188—194.
8. Holovko, L., & Zvonar, V. The provision of social services to internally displaced persons in the communities of Ukraine. In: *Transformation of economy, finance and management in modern conditions*. Riga: Baltija Publishing, 2022. P. 295—309. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-220-3-18>
9. Макарова О., Дутка Д. Волонтерський рух в Німеччині (сучасні аспекти). *Демографія та соціальна економіка*. 2022. № 49(3). С. 89—101. <https://doi.org/10.15407/dse2022.03.089>
10. Головка Л., Королик-Бойко Л. Українські біженці в Італії: діяльність та допомога Карітас та асоціації «МІСТ-ІЛЬ ПОНТЕ». *Демографія та соціальна економіка*. 2022. № 50(4). С. 75—89. <https://doi.org/10.15407/dse2022.04.075>
11. Благодійність у час війни — кількісне дослідження. URL: <https://zagoriy.foundation/publications/blagodijnist-u-chasi-vijni-kilkisne-doslidzhennya/> (дата звернення: 15.02.2023).
12. 2383 волонтера зареєструвалися у реєстрі Податкової у 2022 році. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/volunteers-registry> (дата звернення: 22.02.2023).
13. Звонар В. П., Головка Л. В. Взаємодія форм соціального капіталу у структурі мереж громадянського суспільства: управлінський аспект. *Статистика України*. 2023. № 1. С. 92—102. [https://doi.org/10.31767/su.1\(100\)2023.01.09](https://doi.org/10.31767/su.1(100)2023.01.09)
14. Від волонтерства в громаді до створення благодійного фонду: досвід молодіжної ради Зборівської громади. *Програма «U-LEAD з Європою»*. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15261> (дата звернення: 08.09.2023).

REFERENCES

1. CAF World Giving Index (2021). <https://www.cafonline.org/about-us/publications/2021-publications/caf-world-giving-index-2021>
2. Libanova, E., Pozniak, O., & Tsybal, O. (2022). Scales and consequences of forced migration of the population of Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation. *Demography and Social Economy*, 48 (2), 37—57. <https://doi.org/10.15407/dse2022.02.037> [in Ukrainian].
3. Zaiats, T. A., & Kraievs'ka, H. O. (2020). Development of social capital of territorial communities in Ukraine. *Economy of Ukraine*, 12, 56—72. http://economyukr.org.ua/?page_id=723&lang=uk&aid=435 [in Ukrainian].

4. Zvonar, V. P. (2021). Sources and principles of social capital development. *Economy of Ukraine*, 1, 24—39. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.01.024> [in Ukrainian].
5. Pankova, O. V., Kasperovych, O. Y., & Ishchenko, O. V. (2016). Development of volunteer activities in Ukraine as a manifestation of the activation of social resources of civil society: specificity, problems and prospects. *Ukrainian society*, 2, 25—40 [in Ukrainian].
6. Gorelov, D. M., & Korniiivskyi, O. A. (2015). Volunteer movement: world experience and Ukrainian civic practices: analytical report. K.: NISS. 36 p. [in Ukrainian].
7. Ivzhenko, I. B. (2018). The practical aspect of forming the interaction of systems of local self-government with volunteer movements in the process of implementing social work. *Scientific notes of TNU named after V.I. Vernadsky. Series: Public Administration*, 29 (68), 1, 188—194 [in Ukrainian].
8. Holovko, L., & Zvonar, V. (2022). The provision of social services to internally displaced persons in the communities of Ukraine. In: Transformation of economy, finance and management in modern conditions. Riga: Baltija Publishing. P. 295—309. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-220-3-18> [in Ukrainian].
9. Makarova, O., & Dutka, D. (2022). Volunteer movement in Germany (current aspects). *Demography and Social Economy*, 49 (3), 89—101. <https://doi.org/10.15407/dse2022.03.089> [in Ukrainian].
10. Holovko, L. V., & Korolyk-Boyko, L. E. (2022). Ukrainian Refugees in Italy: Activities and Assistance of Caritas and “MIST-IL PONTE” Association. *Demography and Social Economy*, 4 (50), 75—89. <https://doi.org/10.15407/dse2022.04.075> [in Ukrainian].
11. Charity in time of war — a quantitative study (2022). <https://zagoriy.foundation/publications/blagodijnist-u-chasi-vijni-kilkisne-doslidzhennya/> [in Ukrainian].
12. 2383 volunteers registered in the Tax Register in 2022 (2023). <https://opendatabot.ua/analytics/volunteers-registry> [in Ukrainian].
13. Zvonar, V. P., & Holovko, L. V. (2023). Interaction of Social Capital Forms in the Structure of Civil Society Networks: Managerial Aspect. *Statistics of Ukraine*, 1, 92—102. [https://doi.org/10.31767/su.1\(100\)2023.01.09](https://doi.org/10.31767/su.1(100)2023.01.09) [in Ukrainian].
14. From volunteering in the community to creating a charitable foundation: the experience of the youth council of the Zboriv community (2022). U-LEAD with Europe program. <https://decentralization.gov.ua/news/15261> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції журналу 11.09.2023

Liliia Holovko, PhD (Economics), Senior Researcher
Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the NAS of Ukraine
01032, Ukraine, Kyiv, Blvd. Tarasa Shevchenko, 60
E-mail: holovko_lilia@ukr.net
ORCID: 0000-0002-3372-764X

Tamila Holovko, Master,
Dragomanov Ukrainian State University
02000, Ukraine, Kyiv, Str. Pyrohova, 9
E-mail: holovko_tamila@ukr.net
ORCID: 0009-0005-6802-779X

VOLUNTEER ACTIVITY AS A FACTOR OF RESILIENCY
AND BUILDING UP SOCIAL CAPITAL IN COMMUNITIES
(on the example of one of the communities of Kyiv region)

The relevance of the article is due to the definition of aspects of community resilience during the war period. Since the full-scale invasion of Russian troops, volunteer activities in Ukrainian communities have increased. The growth of people's resistance was one of the

reasons for the creation of new volunteer groups, strengthening the activities of charitable structures of the informal sector. The change in motivational features of the active part of the population of communities in de-occupied territories contributed to the mass volunteering and the initiative to create and provide various volunteer services. The purpose of this article is to explore the peculiarities of the formation of social cohesion, resilience and the increase in social capital in the context of community volunteer group's activities. Novelty is the presentation and analysis of the results of a questionnaire survey of a volunteer group of one of the communities in the Kyiv region. The results of the survey were analyzed, which became the basis for determining the resiliency and opportunities for increasing social capital in the Nemishayeve settlement territorial community. The survey was conducted in late January and early February 2023, with 63 respondents. The article uses the authors' own experience in volunteering in this volunteer group. The reasons for the creation of the group are substantiated, and the study determines its importance for rallying the population, the formation of trust in volunteer entities through the systematic submission of transparent report filings and the presence of constant feedback from individual units of the Armed Forces of Ukraine, which are directly assisted by the volunteers of the group. This includes, in particular, weaving camouflage nets, making instant food kits, sewing camouflage suits, making dugout candles and mini-stoves, collecting donations for the purchase of off-road vehicles, medicines and hygiene products, etc. The features of the group's activities since its inception in June 2022 until today have been determined. Attention is focused on the use of existing and formation of new resources of community's social capital, the importance of logistics chains, social ties between the existing entities of the informal sector both within the community and beyond. The probable reasons for the decrease in volunteer activity in the grouping have been determined and the directions for improving the activity of the volunteer group have been proposed, which will contribute to strengthening its resilience, increasing volunteer activity. Conclusions on the effectiveness of the group are drawn, new approaches and opportunities are proposed to improve the organizational component by improving the professional level of volunteer management and transition to institutional form. The intensification of volunteer activities in the community is influenced by transformational changes in terms of greater involvement of young people, which at the same time contributes to strengthening the process of their social integration. In turn, the presence of stress-resistant entities of the informal sector in communities with their powerful social capital is one of the weighty priorities in increasing the capacity of territorial communities, forming the space of public trust and rapid reconstruction of Ukraine in the post-war period.

Keywords: volunteer group, volunteer activity, resilience, social capital, cohesion, trust, help, community.